

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره 2، تابستان 1393، پیاپی 8
صفحات 71-86

تحلیل عوامل اثرگذار بر تقویت نقش اقتصادی شوراهای روستایی مورد: روستاهای شهرستان هرسین

آئیژ عزمی*، استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه رازی کرمانشاه، ایران.
هادی الماسی، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و مدیریت روستایی، دانشگاه رازی کرمانشاه، ایران.

دریافت مقاله: 1392/06/23 پذیرش نهایی: 1393/04/08

چکیده

مدیریت جدید روستایی و شوراهای اسلامی به عنوان سازمانی مردمی در چند سال اخیر جایگاه مهمی در توسعه اقتصاد روستایی پیدا کرده است. این موضوع سبب شده تا تلاش شود جایگاه این نهاد هر چه بیشتر بهبود یابد. این مقاله با هدف تحلیل عوامل اثرگذار بر تقویت نقش اقتصادی شوراهای روستایی شهرستان هرسین در استان کرمانشاه تدوین شده است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی است و از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. حجم نمونه 50 نفر و روش نمونه‌گیری برای انتخاب روستا در سطح شهرستان نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده و 23 روستا انتخاب شده است. پایایی تحقیق توسط ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که حاکی از مناسب بودن داده‌ها بوده است. روایی تحقیق توسط ضریب K.M.O (برابر با 0/7 و 0/71) و آزمون بارتلت محاسبه شد. تحلیل یافته‌ها توسط روش‌های توصیفی همچون میانگین و درصد و فراوانی و روش‌های تحلیلی نظیر تحلیل عاملی و ویلکاکسون محاسبه گردید. نتایج حاکی از آن است که تفاوت معنی‌داری در ارائه خدمات اقتصادی قبل و بعد از تأسیس شوراهای وجود دارد. همچنین با کمک تحلیل عاملی 6 مولفه پیش‌برنده در شورای اسلامی در راستای توسعه اقتصاد روستایی شناسایی شدند که شامل ضعف‌های قانونی شوراهای، مشکلات مربوط به توانایی شوراهای در تصویب قوانین اقتصادی مربوطه، مشکلات مربوط به همکاری مردم و شوراهای با یکدیگر، مشکلات مربوط به عدم آشنایی اعضا با قوانین شوراهای، عدم اعتماد مردم به شوراهای، محدودیت اختیارات شوراهای به لحاظ اداری و مالی و 4 مولفه بازدارنده مشارکت مردمی در اداره امور شوراهای، شناخت بهتر اعضای شورا نسبت به مشکلات اقتصادی روستا، مردمی بودن اعضای شورا، جلب حمایت‌های دولتی و مردمی به پروژه‌های روستایی شناسایی شده است.

واژگان کلیدی: مدیریت روستایی، اقتصاد روستایی، توسعه روستایی، توسعه اقتصادی.

1) مقدمه

توسعه اقتصادی یکی از مهم‌ترین ابعاد توسعه روستایی است. برای بهبود اقتصاد روستایی ضروری است که تمامی نهادها منجمله نهادهای تصمیم‌گیری تلاش کنند تا شرایط مناسب را برای بهبود اقتصاد روستایی فراهم کنند. از جمله این نهادها شورای اسلامی روستا است که هم از نظر قانونی و هم از نظر می‌تواند شرایط مناسبی را برای ارتقای معیشت مردم روستایی و بهبود ساختار اقتصاد روستایی و تنوع بخشی به اقتصاد روستا فراهم کند که هدف این مقاله بررسی مولفه‌ها و موانع پیش برنده و بازدارنده پیش روی شوراهای اسلامی روستا در جهت تحقق اقتصاد متنوع و پویای روستایی است. روستا با قابلیت‌هایی مانند امکان فراهم ساختن زندگی پایدار و انسانی در مقیاس کوچک و عدم تخریب محیط زیست تصویر مطلوبی را برای کاهش مشکلات اقتصادی ارائه می‌دهد. اگر چه جهان در حال توسعه، با شتابی مضاعف به سوی شهری شدن گام بر می‌دارد (Gugler, 1997: 43).

در کشورهای در حال توسعه، شناسایی جامع ساختار حکومت محلی مهم است. زیرا به دلیل وجود جمعیت‌های آسیب پذیر در نواحی روستایی، که اغلب قادر به تأمین سرویس‌های دسترسی ارائه شده توسط سطح بالاتری از دولت نیستند (Zhang et al., 2002: 3) و تکیه بر جوامع محلی برای تأمین نیازهای اساسی مقوله‌ای بنیادی می‌باشد (World Bank, 2009). با وجود اهمیت این موضوع در کشورهای در حال توسعه، اغلب به دلیل فقدان اطلاعات دقیق آماری، مطالعات کمی به بررسی حاکمیت محلی پرداخته است (Zhang et al., 2002: 5). در واقع این انتظار وجود دارد که جوامع محلی از طریق نهادهای مشارکتی بتوانند به پویایی اقتصاد خود به ویژه در مکان‌هایی که امکان کمک‌رسانی دولت وجود ندارد، بپردازند.

در طول تاریخ روستاهای ایران، ساکنان روستاها برای توسعه بخش کشاورزی و یا صنایع سنتی و محلی دست به دست هم داده‌اند و اقدامات قابل توجهی انجام داده‌اند. با تأسیس شوراهای روستایی و ایجاد مدیریت نوین روستایی شرایط مناسبی پدید آمد تا نیروها و منابع مالی و انسانی روستایی، از طریق وضع قانون و مقررات و جلب حمایت سازمان‌های نهادی و دولتی برای اجرای پروژه‌های اقتصادی و تسهیل سرمایه‌گذاری‌های صنعتی و روستایی خرد و کلان مصرف شود. با این وجود این نهاد تازه تأسیس در اجرای تعهدات و برنامه‌های اقتصادی خود با موانع متعددی روبرو بوده است که در مقاله حاضر به آن پرداخته می‌شود. از این رو تلاش می‌شود تا مولفه‌های پیش برنده و بازدارنده پیش روی شوراهای اسلامی روستا جهت توسعه اقتصاد روستایی را شناسایی کند. بر این اساس این مقاله به دنبال آن است که به سوالات زیر پاسخ دهد: زیر ساخت‌های توسعه اقتصادی روستا، قبل از تأسیس شوراها و بعد از تأسیس آن چه تغییراتی کرده‌اند؟ مولفه‌های پیش برنده و بازدارنده شوراهای روستایی به منظور تحقق توسعه اقتصادی روستایی کدام است؟

(2) مبانی نظری

مشارکت مفهومی بنیادین در مدیریت نوین روستایی است. منظور از مشارکت قدرت تأثیرگذاران بر تصمیم‌گیری‌ها و سهم‌شدن روستاییان در تصمیم‌گیری و به این معنی است که مردم روستایی باید در تصمیم‌گیری‌ها و تصمیم‌سازی‌هایی که به سرنوشت‌شان مربوط می‌شود، دخالت کنند (غفاری و همکاران: 1390: 110-88). مدیریت روستایی در واقع فرآیند سازماندهی، هدایت جامعه و محیط روستایی از طریق شکل دادن به سازمان‌ها و نهادها است. این سازمان‌ها و نهادها وسایل تأمین هدف‌های جامعه روستایی می‌باشند. مدیریت روستایی فرآیند چند جانبه‌ای است که شامل سه رکن، مردم، دولت و نهادهای عمومی است. در این فرآیند با مشارکت مردم و از طریق تشکیلات، سازماندهی روستایی و برنامه‌ها و طرح‌های توسعه روستایی تدوین و اجرا شده و تحت نظارت و ارزشیابی قرار می‌گیرد (رضوانی: 1383: 211).

رهیافت‌های جدید در مدیریت بر این نکته تأکید می‌کنند که هیچ مدل یا نظریه‌ای وجود ندارد تا بتوان آن را در همه وضعیت‌ها و تحت شرایط متفاوت به کار برد (رضائیان: 1380: 61)؛ این موضوعی است که در مدیریت نوین روستایی مطرح می‌باشد. به همین دلیل است که این اعتقاد وجود دارد که مدیریت نوین روستایی بهترین ابزار برای توسعه اقتصادی روستا است. چرا که هر روستایی ویژگی‌های اقتصادی خاص خود را دارد و باید راهبرد خاص خود را برای آن تدوین کرد.

در فرآیند توسعه پایدار، تأکید بر این است که مدیریت روستایی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی مطرح می‌باشد که برای مدیریت موفق روستایی باید هر سه بعد را در نظر داشت (Zaslow, 2000). در بعد اقتصادی مهم‌ترین هدف مدیریت روستایی ارتقای شرایط کار و زندگی جمعیت، در قالب اقشار و گروه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی و حفاظت از حقوق شهروندان و تشویق به توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار است (سعیدنیا، 1379: 46). وظیفه مدیریت روستایی برای تحقق اقتصادی پویا فقط نظارت بر زیرساخت‌های اقتصادی همچون حمل و نقل، ساخت و ساز، آبیاری و گسترش فضای سبز، تسطیح و آسفالت معابر، جمع‌آوری زباله و نظایر آن نیست، بلکه وظایف اساسی‌تری بر عهده مدیریت است که آن را می‌توان تأمین منابع مالی پایدار، ایجاد زمینه‌های اقتصاد پویا و مستمر و بهبود شرایط اقتصادی در سطح روستا است. به نظر فرانک لوید رایت¹، نهادهای شهری یا روستایی از جمله وظایف‌شان، اعمال سیاست‌هایی است که مردم را از مشکلاتی مانند یاس و بی‌تفاوتی برهانند. زیرا یأس مهم‌ترین عامل فقر اقتصادی است (Wright, 2000: 34-56).

پیش زمینه‌های لازم برای ایجاد نهادهای محلی در کشور ما وجود ندارد. عواملی نظیر عدم اعتقاد برخی از متصدیان امور به واگذاری کارها به مردم، عدم ورزیدگی فکری مردم و نداشتن تمرین فعالیت

¹ Frank Lewid Wright

های اجتماعی، کمبود اطلاعات و آموزش‌های لازم در زمینه نهادهای محلی و مشارکت جمعی موجب شده است که نهادهای محلی از کارایی لازم برخوردار نباشند. همچنین تفاوت‌های شدید جغرافیایی بین مناطق مختلف کشور موانعی را در جهت ایجاد یک سیستم یکپارچه مدیریتی به وجود آورده است (مطیعی‌لنگرودی، 1382: 32). از این رو کاربرد واژه مشارکت در برنامه توسعه روستایی موضوعی است که نقطه آغاز آن به دهه 1970 و یا 1980 بر می‌گردد (مطیعی‌لنگرودی، 1382: 83). در این زمان، پارادایم‌های جدیدی پیرامون برنامه‌ریزی برای حل مسائل جوامع شکل می‌گیرد و برنامه‌ریزی مشارکتی به عنوان یک الزام قانونی رسماً در داخل فرآیند برنامه‌ریزی منظور شده و بر عقاید برنامه‌ریزی سیستمی (برنامه‌ریز به عنوان متخصص برتر علمی) تفوق پیدا کرده است. در این دیدگاه بیشترین تأکید روی مشورت مردم به معنای دخالت واقعی شهروندان در ساختن برنامه برای خود است (هال، 1381: 341).

درباره اثرات و پیامدهای گوناگون مدیریت روستایی در جهان و ایران مستندات و مقالات متعددی نگارش شده است. مجموعه‌ای از مطالعات مختلف مانند گزارش «جهان در حل شدن شهری» مرکز سکونتگاه‌های بشری سازمان ملل (1996) و تحقیق رابرت پاتنام (1380) در مورد شوراهای منطقه‌ای ایتالیا صورت گرفته است. این مطالعات نشان می‌دهند وجود حکومت‌های دموکراتیک محلی، ارتباط نزدیکی با تأمین بهتر نیازهای اقتصادی شهروندان و ارتقای سطح توسعه جامعه دارند. از این رو مطالعه عواملی که بر عملکرد نهادهای دموکراتیک تأثیر دارند، یکی از موضوعات مورد توجه مطالعات توسعه است (فوکویاما؛ 1379؛ پاتنام؛ 1380؛ کلمن؛ 1377).

مسعود مهدوی (1384) و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «دهیاری‌ها، تجربه ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران نمونه موردی: دهیاری‌های استان آذربایجان غربی» بیان می‌کنند که نظارت عالیبه استانداری‌ها، اختصاص بودجه بیشتر، برگزاری دوره‌های آموزشی مرتبط با شرح وظایف دهیار، تفویض اختیارات لازم از سوی دستگاه‌ها به فرمانداری‌ها و بخشداری‌ها و فرهنگ‌سازی برای مشارکت مردم می‌توانند تا حدود زیادی از میزان ضعف‌های موجود بکاهند. از این رو اهتمام و مشارکت روستائیان به موازات حمایت دولت در راستای توسعه جوامع روستایی امری اجتناب‌ناپذیر است. سیمین طاهری (1385)، در مقاله‌ای با عنوان «عوامل موثر در توسعه روستایی مدیریت روستایی» که در سمینار «معاونت عمران و صنایع توسعه روستایی وزارت جهاد کشاورزی موسسه عالی آموزش پژوهش مدیریت و برنامه ریزی کشور» چاپ شده است، معتقد است که به واسطه این که کمتر از یک سوم جمعیت ایران در روستا زندگی می‌کنند، توجه به توسعه روستایی اهمیت داشته که این امر از طریق مدیریت مشارکتی روستایی میسر است.

مرتضی نعمتی (1386) و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی نقش کارکردی نظام نوین مدیریت روستایی مقایسه تطبیقی دهیاری‌های فعال در روستاهای کوچک و بزرگ مطالعه موردی: استان گلستان»

معتقد است که عوامل ساختاری و اقتصادی رابطه تنگاتنگی با میزان موفقیت دهیاری در روستاهای کوچک دارد. علاوه بر این که دهیاری در روستاهای پرجمعیت نیز به دلیل دریافت سرانه اعتباری بیشتر موفق تر از روستاهای کوچک عمل کرده است. آئیژ عزمی (1390) و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «وضعیت کنونی و موانع پیش روی مدیریت روستایی ایران: مطالعه موردی بخش کرگانرود شهرستان تالش» بیان می‌کنند که کمبود منابع مالی، عدم هماهنگی شورا، دهیاری و مردم و نبود آموزش کافی از جمله مشکلات مدیریت روستایی است. مهم‌ترین مشکل در مدیریت روستایی کشور عملکرد دولت است، هر چند که به باور اعضای شوراها اختیارات این نهادهای مدیریتی کافی می‌باشد.

ام اس سریرام² (2007: 3) در مقاله‌ای با عنوان «آموزش مدیریت روستایی در هند: گاهی به گذشته» می‌نویسد که برای ریشه کنی فقر و افزایش مشارکت روستاییان لازم است که مقوله مدیریت روستایی به همه گروه‌ها به ویژه فقرا آموزش داده شود و این آموزش موجب مشارکت بهتر و در نتیجه کاهش فقر و بی‌عدالتی در روستاها می‌شود. با جمع بندی مطالب گفته شده می‌توان این برداشت را داشت که از مجموع عوامل موثر برای موفقیت شوراها، مشکلات مالی و اقتصادی در رتبه اول قرار داشته و بعد از آن ضعف آموزش در رتبه بعدی قرار دارد.

3 روش تحقیق

روش تحقیق توصیلی-تحلیلی بوده است. این تحقیق غیر آزمایشی از نوع روش پیمایشی و با کمک ابزار پرسشنامه انجام شده است و داده‌های دریافت شده با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و جداول آن در راستای اهداف تحقیق مورد تجزیه و تحلیل و تفسیر قرار گرفته است. پایایی تحقیق با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که بیانگر مناسب بودن ابزار تحقیق است (جدول 1). جهت روایی تحقیق نیز از ضریب K.M.O و ضریب بارلت استفاده شد که حاکی از مناسب بودن روایی و همچنین مناسب بودن گویه‌ها برای تحلیل عاملی است. جهت تحلیل داده‌ها نیز از روش آمار توصیفی و آمار تحلیلی همچون آزمون ویلکاکسون و تحلیل عاملی بهره برده شد.

جدول شماره (1): میزان پایایی ابزار تحقیق

ضریب آلفا	طیف لیکرت
0/72	چالش‌های پیش روی شوراها جهت تحقق توسعه اقتصادی روستایی
0/74	نقاط قوت پیش روی شوراها جهت تحقق توسعه اقتصادی روستایی
0/79	زیر ساخت‌های اقتصادی روستا قبل از تأسیس شوراها
0/70	زیر ساخت‌های اقتصادی روستا بعد از تأسیس شوراها

² M S Sriram

تحقیق بین اعضای شورای اسلامی روستا صورت گرفته است. روش انتخاب روستاها نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده است. کل روستاهای شهرستان 147 روستا بوده است که 23 روستا برای تحقیق انتخاب شدند. تعداد کل نمونه تحقیق بالغ بر 50 نفر بوده است. در هر روستا تعداد اعضای شورا 3 تا 5 نفر بوده است که هر تعداد از افرادی که مایل به پاسخ دادن بودند، مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در جدول 2 اسامی روستاهای مورد تحقیق به همراه تعداد اعضای شورای پرسیده شده مشخص شده است.

جدول شماره (2): روستاهای نمونه تحقیق

ردیف	نام روستا	تعداد نمونه ها	ردیف	نام روستا	تعداد نمونه ها
1	پریوه سفلی	2	13	چغاکبود	2
2	تمرگ	2	14	حسن بقعه	2
3	چغاسعید	2	15	داودی سفلی	2
4	زازرم علیا	3	16	سعدوند سفلی	3
5	سرابادیه سفلی	2	17	کلکشوند سفلی	2
6	بابازید	2	18	کلکشوند وسط	2
7	صوفی وند	3	19	کهریز علیا	2
8	قیسوند	2	20	مله حسن بقعه	3
9	کلکشوندعلیا	3	21	مله ولی	2
10	سرابادیه علیا	2	22	پریوه علیا	3
11	الیاسوند سفلی	2	23	چغاکبود	2
12	الیاسوند علیا	2		جمع کل	50

شهرستان هرسین یکی از شهرستان‌های استان کرمانشاه است که دارای دو بخش مرکزی و بیستون می‌باشد. شهرستان هرسین در سرشماری سال 1385 دارای جمعیتی بالغ بر 91300 نفر که 53731 نفر آن شهری و 37569 نفر آن روستائی می‌باشد که تقریباً دو سوم بافت جمعیتی آن را جمعیت شهری تشکیل می‌دهد. این شهرستان دارای وسعتی حدود 816 کیلومتر مربع به عنوان سومین شهر استان کرمانشاه در طول جغرافیائی 47 درجه و 35 دقیقه و عرض جغرافیائی 34 درجه و 16 دقیقه و ارتفاع آن از سطح دریا 1582 متر است. روستاهای این منطقه از لحاظ طبیعی در سه گروه دشت، کوهپایه و کوهستانی قرار می‌گیرند. بیشتر روستاهای این دهستان از نوع دشتی می‌باشند که کشت گندم، باغداری و دامداری مهم‌ترین فعالیت روستاییان این منطقه می‌باشد. در طی سال‌های گذشته برخی از روستاهای این منطقه خالی از سکنه شده است.

4 یافته‌های تحقیق

در میان 50 پرسشنامه ای که توسط شوراهای اسلامی روستاهای هرسین تکمیل شده است، بالاترین سن که پرسشنامه را تکمیل کرده است 53 سال و کوچک‌ترین 31 سال سن داشته است. این نشان می‌دهد که سن اعضای شورا معمولاً بین 30-60، متغیر است. همچنین همه پاسخ‌گویان مرد هستند و در منطقه مورد مطالعه کسی از اعضای شورا، زن نبوده است و این نشان می‌دهد که در این منطقه زنان در مدیریت روستا هیچ نقشی ندارند. به علاوه درباره تحصیلات شوراهای آن‌ها سوال شد که در پاسخ 1 نفر بی‌سواد، 37 نفر زیر دیپلم، 7 نفر دیپلم، 1 نفر فوق دیپلم و 4 نفر لیسانس هستند که نشان می‌دهد اعضای شورای این منطقه بیشتر تحصیلاتی در حد زیر دیپلم دارند و این سواد کم اعضای شورا برای آن‌ها مشکلات زیادی در مدیریت روستا برای آن‌ها به وجود می‌آورد.

بیشتر اعضای شوراها کشاورزی و دامداری را به طور همزمان به عنوان شغل خود انتخاب کرده بودند. از بین شوراها، 42 درصد کشاورز، 6 درصد دامدار، 52 درصد هم کشاورز و هم دامدار هستند. این نشان می‌دهد که کسانی که از اهالی روستا که دارای تحصیلات بالا هستند، علاقه‌ای به عضو شورا بودن ندارند. این عامل دلایل زیادی می‌تواند داشته باشد یکی از این دلایل پرداخت نکردن هیچ دستمزدی به شوراهای اسلامی روستا است. این باعث می‌شود که این افراد یا از روستا مهاجرت کرده یا به دنبال کارهای دیگری بوده که باعث می‌شود، نیروی که می‌تواند در توسعه و مدیریت روستا نقش مهمی داشته باشد، از بین برود.

در پرسشنامه‌ای که توسط اهالی شورا تکمیل شده است. در 14 سوال اول مشکلات پیش روی شوراهای روستایی به منظور تحقق توسعه اقتصادی مطرح شد. اعضای شورا در جواب به دو سوال «کمی اختیارات شورا» و «عدم پول کافی برای شورا» گزینه کاملاً موافق را انتخاب کردند و در پاسخ به دو سوال «عدم هماهنگی شورا» و «تحصیلات کم» در مجموع مخالف بودند و نظر آن‌ها بر این بود که این عوامل جزو مشکلات پیش روی شوراها در جهت تحقق توسعه اقتصادی در روستا به شمار نمی‌روند. با این همه در مجموع پاسخگویان موافق وجود مشکلاتی پیش روی شوراها در جهت تحقق توسعه اقتصادی روستایی هستند که ضروری است راه حلی برای این مشکلات تدوین شود (جدول 3).

جدول شماره (3): مشکلات پیش روی شوراهای برای تحقق توسعه اقتصادی

ردیف	گویه ها	کاملاً موافق (%)	موافق (%)	مخالف (%)	کاملاً مخالف (%)	میانگین	نگرش
1	عدم مشارکت مردمی	26	66	4	4	1/86	موافق
2	عدم پول کافی برای شوراهای	76	24	0	0	1/24	کاملاً موافق
3	عدم هماهنگی بین شوراهای	2	78	18	2	2/20	موافق
4	عدم اعتماد مردم نسبت به شوراهای	32	52	10	6	2/48	موافق
5	دخالت های بی جای دولت	6	70	20	4	2/58	موافق
6	عدم آموزش کافی به شوراهای	24	60	16	0	1/92	موافق
7	چند مشغله بودن اعضای شورا	0	6	68	2	3/20	مخالف
8	اشکالات موجود در قانون	10	78	10	2	2/04	موافق
9	عدم آشنایی مردم با سیستم مدیریت شوراهای	14	74	12	0	1/98	موافق
10	عدم آشنایی اعضای شورا با قوانین	14	58	26	2	2/16	موافق
11	مشکلات پیگیری شوراهای برای جذب اعتبارات دولتی	30	58	12	0	1/82	موافق
12	عدم هماهنگی شورا	4	16	74	6	2/82	مخالف
13	تحصیلات کم اعضای شورا	12	62	26	0	2/14	مخالف
14	کمی اختیارات شوراهای	66	32	2	0	1/36	کاملاً موافق
	کل					2/12	موافق

منبع: یافته‌های تحقیق، 1392.

در 12 سوال دیگری که در پرسشنامه وجود داشت درباره نقاط قوت شوراهای در جهت تحقق توسعه اقتصادی پرسیده شد که در جواب به چهار سوال «آشنایی اعضا با مشکلات اقتصادی روستا»، «مردمی بودن اعضای شورا» و «ایجاد پل ارتباطی بین مردم و مسئولان» و همچنین «افزایش توجه دولت به روستا» گزینه کاملاً موافق را انتخاب کردند و در کل با میانگین 1/72 اعضای شورا موافق این بوده اند که شورای روستا علاوه بر نقاط ضعف دارای نقاط قوتی نیز هست که باید برای توسعه اقتصادی روستا این نقاط قوت می تواند نقش کارایی داشته باشد (جدول 4).

جدول شماره (4): نقاط قوت پیش روی شوراها در جهت تحقق توسعه اقتصادی

ردیف	گویه ها	کاملاً موافق (%)	موافق (%)	مخالف (%)	کاملاً مخالف (%)	میانگین	نگرش
1	نهادی مردمی در مدیریت روستا	50	48	2	0	1/70	موافق
2	آشنایی اعضا با مشکلات اقتصادی روستا	72	28	0	0	1/28	کاملاً موافق
3	مردمی بودن اعضای شورا	82	18	.	.	1/18	کاملاً موافق
4	افزایش مشارکت مردمی	4	80	16	0	2/12	موافق
5	جلب حمایت های مردم در انجام پروژه ها	22	66	12	0	1/90	موافق
6	ایجاد پل ارتباطی بین مردم و مسئولان	78	22	0	0	1/32	کاملاً موافق
7	تأمین بخشی از هزینه های روستا از منابع داخلی	10	52	38	0	2/28	موافق
8	بسیج مردم برای انجام پروژه ها	10	82	8	0	1/98	موافق
9	موفقیت بیشتر پروژه های اجرایی	18	78	4	.	1/86	موافق
10	افزایش خودتکایی در بین مردم	16	62	22	0	2/06	موافق
11	افزایش توجه مردم به مدیریت روستا	28	70	2	0	1/74	موافق
12	افزایش توجه دولت به روستا	70	30	0	0	1/30	کاملاً موافق
	کل					1/72	موافق

منبع: یافته‌های تحقیق، 1392.

جدول 5 به مقایسه زیرساخت‌های اقتصادی روستا قبل از تأسیس شورای اسلامی روستا و بعد از تأسیس شورای اسلامی روستا می‌پردازد. در پاسخ به سوالات طیف «قبل از تشکیل شوراهای اسلامی در روستاها»، اعضای شورا با میانگین 1/56 معتقد به وجود مشکلات اقتصادی زیاد در زیرساخت‌های اقتصادی روستایی بودند و در پاسخ به سوالات «بعد از تشکیل شوراهای اسلامی در روستاها» اعضای شورا با میانگین 3/23 معتقد به مناسب بودن زیرساخت‌های اقتصادی ارائه شده در روستا بوده‌اند و این نشان می‌دهد که تشکیل شوراهای اسلامی نقش ارزنده‌ای در مدیریت روستا و حل مشکلات آن داشته است. حل مشکلات بهداشتی و احداث کانال‌های آب و فاضلاب انگیزه خوبی به سرمایه‌گذاران و کارآفرینان اقتصادی برای سرمایه‌گذاری می‌دهد که این موضوع در جدول 5 مشخص شده است.

جدول شماره (5): زیرساخت های اقتصادی روستا قبل و بعد از تأسیس شوراهای

بعد از تأسیس شورا						قبل از تأسیس شوراهای						گویه‌ها
نگرش	میانگین	کاملاً مناسب (%)	مناسب (%)	نامناسب (%)	کاملاً نامناسب (%)	نگرش	میانگین	کاملاً مناسب (%)	مناسب (%)	نامناسب (%)	کاملاً نامناسب (%)	
مناسب	3/64	18	66	14	2	کاملاً نامناسب	1/50	0	0	50	50	نظافت روستا
مناسب	3/26	36	56	6	2	نامناسب	1/78	2	2	54	42	امکانات بهداشتی روستا
مناسب	3/34	42	50	8	0	نامناسب	1/84	2	2	60	36	تأسیسات و امکانات آموزشی
مناسب	3/20	28	64	8	0	نامناسب	1/60	2	0	54	44	میزان توجه دولت به روستا
مناسب	3/02	18	66	16	0	نامناسب	1/82	0	6	70	24	میزان مشارکت مردم
مناسب	3	20	62	16	2	نامناسب	1/72	2	0	66	32	میزان اعتماد مردم به مسئولان
مناسب	3/16	30	58	10	2	نامناسب	1/64	0	0	64	36	بافت مسکونی روستا
کاملاً مناسب	3/38	48	42	10	0	کاملاً نامناسب	1/40	0	0	40	60	کانال های آب
مخالف	3/10	28	56	14	2	نامناسب	1/58	مناسب	0	58	42	معیار روستا
مناسب	3/23	کل				نامناسب	1/65	کل				

منبع: یافته‌های تحقیق، 1392.

به منظور این که مشخص شود وضعیت زیرساخت‌های روستا قبل و بعد از تأسیس شوراهای چه تغییری کرده است، از آزمون ویلکاکسون استفاده می‌شود. برطبق جدول 6 اعضای شورای منطقه مورد مطالعه معتقد بودند که تفاوت معنی‌داری در سطح 0/01 بین خدمات‌رسانی قبل از تأسیس شورا و بعد از تأسیس شورا در زمینه زیرساخت در روستا وجود دارد. با توجه به نتایج جدول 5 (جدول پیشین) می-

توان فهمید که وضعیت زیرساخت‌های روستا در قبل از تأسیس شوراهای نامناسب بوده است، ولی بعد از تأسیس شوراهای مناسب شده است.

جدول شماره (6): مقایسه خدمات دهی به روستا قبل و بعد از تأسیس شورا

متغیر 1	متغیر 2	مقدار Z	سطح معنی دار
قبل از تأسیس شورا	بعد از تأسیس شورا	-6/16	0/00**

** در سطح 0/01 معنی دار است منبع: بررسی‌های محققان، 1392.

در این قسمت مولفه‌های پیش برنده و بازدارنده شوراهای اسلامی روستایی در راستای توسعه اقتصاد روستایی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در ابتدای امر برای این که مشخص شود که آیا داده‌های موجود برای تحلیل عاملی مناسب هستند یا نه، از ضریب K.M.O و بارتلت استفاده گردید که در جدول 7 نمایش داده شده است.

جدول شماره (7): ضریب K.M.O و بارتلت

ضریب بارتلت	ضریب K.M.O	عنوان تحلیل عاملی
0/0	0/70	مولفه‌های بازدارنده شوراهای اسلامی روستا در جهت تحقق توسعه اقتصادی در روستاها
0/0	0/71	مولفه‌های پیش برنده شوراهای اسلامی روستا در جهت تحقق توسعه اقتصادی در روستاها

منبع، یافته‌های تحقیق، 1392.

روش به کار رفته در این تحلیل عاملی، مولفه‌های اصلی و نوع چرخش واریماکس بوده است. بر این اساس مولفه‌های بازدارنده به شرح زیر بوده است (جدول 8):

جدول شماره (8): متغیرهای بازدارنده به همراه مولفه‌ها در حالت دوران یافته

مؤلفه 6	مؤلفه 5	مؤلفه 4	مؤلفه 3	مؤلفه 2	مؤلفه 1	متغیر
			0/61			عدم مشارکت مردمی
0/71						عدم پول کافی برای شوراهای
			0/83			عدم هماهنگی بین شوراهای
	0/85					عدم اعتماد مردم نسبت به شوراهای
				0/66		دخالت‌های بی‌جای دولت
				0/63		عدم آموزش کافی به شوراهای
				0/72		چند مشغله بودن اعضای شورا
		0/79				اشکالات موجود در قانون
			-0/46			عدم آشنایی مردم با سیستم مدیریت شوراهای
					0/57	عدم آشنایی اعضای شورا با قوانین
					0/79	مشکلات پیگیری شوراهای برای جذب اعتبارات دولتی
					0/62	عدم هماهنگی شورا
		-0/47				تحصیلات کم اعضای شورا
-0/72						کمی اختیارات شوراهای

منبع، یافته‌های تحقیق، 1392.

در مرحله بعد مولفه‌ها همراه با وزن هر کدام به صورتی که بر اساس متغیرهای زیرمجموعه شان نامگذاری شده اند، نشان داده می‌شوند (جدول 9).

جدول شماره (9): مؤلفه‌های بازدارنده به همراه وزن هر مؤلفه

وزن هر مؤلفه (برحسب درصد)	نام مؤلفه
17/85	ضعف‌های قانونی شوراهای
11/25	مشکلات مربوط به توانایی شوراهای در تصویب قوانین
10/63	مشکلات مربوط به همکاری مردم و شوراهای با یکدیگر
9/82	مشکلات مربوط به عدم آشنایی اعضا با قوانین شوراهای
8/87	عدم اعتماد مردم به شوراهای
7/85	محدودیت اختیارات شوراهای به لحاظ اداری و مالی

منبع، یافته‌های تحقیق، 1392.

در کل مؤلفه‌های ذکر شده 66/29 درصد از کل واریانس موجود را در بر می‌گیرند. در زمینه مؤلفه‌های پیش برنده، ابتدا به ذکر متغیرها و بار عاملی آن‌ها پرداخته می‌شود (جدول 10).

جدول شماره (10): متغیرها به همراه مولفه های پیش برنده در حالت دوران یافته

مؤلفه 4	مؤلفه 3	مؤلفه 2	مؤلفه 1	متغیر
			0/79	نهادی مردمی در مدیریت روستا
		0/56		آشنایی اعضا با مشکلات اقتصاد روستا
	0/69			مردمی بودن اعضای شورا
			0/65	افزایش مشارکت مردمی
			0/68	جلب حمایت های مردم در انجام پروژه ها
0/62				ایجاد پل ارتباطی بین مردم و مسئولان
			0/63	تأمین بخشی از هزینه های روستا از منابع داخلی
			0/73	بسیج مردم برای انجام پروژه ها
		-0/52		موفقیت بیشتر پروژه های اجرایی
			0/60	افزایش خودانگیزی در بین مردم
			0/53	افزایش توجه مردم به مدیریت روستا
/61				افزایش توجه دولت به روستا

منبع، یافته های تحقیق، 1392.

در این مرحله، مولفه ها نامگذاری مجدد شده و وزن هر کدام نشان داده می شوند (جدول 11) که 61/35 درصد از کل واریانس ها توسط مولفه های مزبور تبیین شده اند.

جدول شماره (11): مولفه های بازدارنده به همراه وزن هر مولفه

وزن هر مولفه (برحسب درصد)	نام مولفه
23/10	مشارکت مردمی در اداره امور شوراها
14/03	شناخت بهتر اعضای شورا نسبت به مشکلات روستا
13/46	مردمی بودن اعضای شورا
10/75	جلب حمایت های دولتی و مردمی به پروژه های روستایی

منبع، یافته های تحقیق، 1392.

در یک سوال آزاد که از اهالی شورا پرسیده شد، از آن ها خواسته شد تا انتظارات و خواسته هایی که شورا از مردم دارند را به ترتیب اولویت نام ببرند که در جدول 12 به آن ها اشاره شده است.

جدول شماره (12): انتظارات و خواست‌های اعضای شورا

دولت	مردم
1. تأمین بودجه برای شورای روستا	1. اعتماد کامل اهالی روستا به شورا
2. تسهیل امور اداری برای اعضای شورا	2. شرکت اهالی روستا در جلسات
3. برگزاری کلاسهای آموزشی برای شورا	3. همیاری و مشارکت برای حل امور روستا
4. افزایش قدرت شورا در روستا	4. دادن نظرات مفید برای حل امور روستا
5. همکاری بیشتر دولت با شورا	5. همکاری اهالی روستا با شورا در خصوص طرح‌های که در روستا اجرا می‌شود

منبع: یافته‌های تحقیق، 1392.

5) نتیجه‌گیری

در این تحقیق، چالش‌ها و نقاط قوت شوراهای روستایی برای تحقق توسعه اقتصاد روستایی در شهرستان هرسین مورد بررسی قرار گرفتند. این تحقیق نشان داد که با وجودی که نقاط قوت متعددی برای شوراها به منظور تحقق توسعه اقتصادی وجود دارد، این نهاد با چالش‌ها و مشکلات قابل توجهی روبرو است. این تحقیق نشان داد که از نظر توسعه زیرساخت‌های اقتصادی، شوراها نقش مهمی در بهبود زیرساخت‌ها داشته‌اند. این مسأله از طریق آزمون ویلکاکسون و با مشاهده تفاوت معنی دار در زیرساخت‌های اقتصادی روستاها در قبل و بعد از تأسیس شوراها مشخص شد. چرا که با وجود این تفاوت معنی دار و با توجه به سطح میانگین بالاتر زیرساخت‌ها بعد از تأسیس شوراها می‌توان فهمید که شوراها نقش مهمی در توسعه زیرساخت‌های اقتصادی داشته‌اند. از طریق تحلیل عاملی نیز مشخص شد، 6 مولفه پیش برنده ضعف‌های قانونی شوراها، مشکلات مربوط به توانایی شوراها در تصویب قوانین، مشکلات مربوط به همکاری مردم و شوراها با یکدیگر، مشکلات مربوط به عدم آشنایی اعضا با قوانین شوراها، عدم اعتماد مردم به شوراها، محدودیت اختیارات شوراها به لحاظ اداری و مالی و 4 مولفه بازدارنده مشارکت مردمی در اداره امور شوراها، شناخت بهتر اعضای شورا نسبت به مشکلات روستا، مردمی بودن اعضای شورا، جلب حمایت‌های دولتی و مردمی به پروژه‌های روستایی نقش مهمی در عملکرد شوراهای روستایی برای تحقق توسعه اقتصاد روستایی در شهرستان هرسین داشته‌اند. با توجه به مطالبی که در این تحقیق ارائه شد برای بهبود عملکرد شوراهای روستایی موارد زیر مطرح می‌شود:

نخست با توجه به این که یکی از مشکلات و چالش‌های مطرح شده عدم همکاری و مشارکت مردم با شوراها در همه امور به ویژه اجرای پروژه‌های اقتصادی است، نیاز است تا فرهنگ‌سازی مناسبی از طریق رسانه‌ها و مروجان برای تشویق مردم به همکاری بیشتر با شوراها صورت گیرد. تصور مردمی بر این است که تنها وظیفه انتخاب اعضای شورا را دارند و مسئولیت دیگری بعد از آن ندارند که باید این دیدگاه تغییر یابد؛ سپس دولت این تصور را دارد که شوراها و نهاد منتخب آن‌ها یعنی دهیاری باید خودکفا باشد. این دیدگاه شاید تا حدودی درست باشد، اما مسأله این است که بسیاری از روستاها توان تأمین منابع مالی

پروژه‌ها را ندارند که باید دولت کمک‌های قابل توجهی به شوراها اختصاص دهد؛ بودجه‌هایی که اکنون اختصاص می‌یابد، بسیار ناچیز است که باید این مشکل حل شود؛ در نهایت در سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه چنین احساس می‌شود که مردم با وجودی که اعضای شوراها را انتخاب می‌کنند، نوعی بدبینی و عدم اعتماد به آن‌ها نیز دارند به ویژه در زمینه مسائل مالی. این موضوع از پاسخ‌های مردم در این تحقیق نیز روشن می‌شود. از این رو باید تلاش کرد تا شوراها شفافیت بیشتری به خرج دهند و گزارش‌های مرتبی به مردم بدهند؛ به ویژه که این مسأله در قانون شوراها نیز مطرح شده و مورد تأکید است.

6 منابع

- پاننام، رابرت (1380)، *دموکراسی و سنت‌های مدنی*، ترجمه محمد تقی دلفروز، انتشارات سلام تهران.
- رضاییان، علی (1380)، *مبانی سازمان مدیریت*، چاپ سوم، انتشارات سمت، تهران.
- رضوانی، محمدرضا (1383)، *مقدمه‌ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران*، چاپ اول، نشر قومس، تهران.
- سعیدنیا، احمد (1379)، *مدیریت شهری*، جلد یازدهم، سازمان شهرداری‌های کشور، تهران.
- طاهری، سیمین (1385)، *عوامل موثر در توسعه روستائی - مدیریت روستائی*، سمینار موسسه توسعه روستائی ایران معاونت عمران و صنایع توسعه روستائی وزارت جهاد کشاورزی - موسسه عالی آموزش پژوهش مدیریت و برنامه ریزی کشور
- عزمی، آئیژ، ایمانی، بهرام، نصرتی، فردین (1390)، *وضعیت کنونی و موانع پیش روی مدیریت روستایی ایران - مطالعه موردی: بخش کرگانرود شهرستان تالش*، جغرافیای سرزمین، سال هشتم، شماره 32، زمستان
- غفاری، مسعود، زرین کاویانی، بهروز (1384)، *مطالعه رویه‌های مشارکت شهروندان استان کردستان در انتخابات ریاست جمهوری بین سال‌های 1384-1376*، فصلنامه ژئوپلیتیک، پیاپی 7، شماره 1.
- فوکویاما، فرانسیس (1379)، *پایان نامه نظم، بررسی سرمایه اجتماعی و حفظ آن*، ترجمه غلامعباس توسلی، تهران: جامعه ایرانیان.
- کلمن، جیمز (1377)، *بنیادهای نظریه اجتماعی*، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی، تهران.
- مطیعی لنگرودی، سید حسن (1381)، *جغرافیای اقتصادی ایران*، چاپ اول، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد
- مطیعی لنگرودی، سید حسن (1382)، *برنامه ریزی روستایی با تأکید بر ایران*، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، زمستان
- مهدوی، مسعود، نجفی، کانی، علی اکبر (1384)، *دهیارها، تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران (نمونه موردی: دهیارهای استان آذربایجان غربی)*، پژوهش‌های جغرافیایی شماره 53، پاییز
- نعمتی، مرتضی، بدری، سید علی (1386)، *ارزیابی نقش کارکردی نظام نوین مدیریت روستایی مقایسه تطبیقی دهیاری‌های فعال در روستاهای کوچک و بزرگ مطالعه موردی: استان گلستان*، پژوهش‌های جغرافیایی شماره 59، بهار.

- هال، پیتر (1381)، **برنامه ریزی شهری و منطقه ای**، ترجمه جلال تبریزی، انتشارات شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، زمستان
- Gugler Josef. (1997), **Cities in the Developing World, Issues, Theory, and Policy**. Oxford University Press.
  - Sriram.M S(2007), **Rural Management Education in India: A Retrospect**, Research and Publications journal, No. 2007-04-01
  - Un habit (1996), **an urbanizing world:global report on human settlements habitay**,Oxford university press.
  - World Bank. (2009). **World Development Report 2009**. Attacking Poverty.Washington, D.C.: World Bank.
  - Wright,F.L(2000),Brodacre **city:a new community plan, in: city reader**(Legate,R.T and Stout, F.Eds) Routledge, London and New York
  - Zaslow(2000),**welfare reform and children: potential implication**, number A-23 in series on new federalism,available on: www.newfederalism.com
  - Zhang.Xiaobo, Shenggen Fan, Linxiu Zhang, and Jikun Huang (2002), **Local Governance and Public Goods Provision in Rural China**. CCAP.